

نسخه‌برگردان کاملی از آن، به صورت سیاه و سفید (جز چهار صفحه از آغاز و پایان نسخه که رنگی است) از سوی انتشارات آکادمی گراتس اتریش در سال ۱۹۷۲ با مقدمه تالبوت و ترجمه انگلیسی زلیگمان که به زبان لاتینی بر چاپ سال ۱۸۵۹م نوشته بود، انتشار یافت.

باید افزود نخستین کسی که درباره نسخه‌ی لاینیبه سخن گفت، ژوزف هامر پورگشتال (۱۷۷۴-۱۸۹۲) خاورشناس اتریشی بود و پس از آن فرانسیسکو رومئو زلیگمان (۱۸۰۸ - ۱۸۹۲م) با بررسی و چاپ متن آن، توجه علاقه‌مندان زبان فارسی و تاریخ علم را به این اثر جلب کرد و سپس مقالاتی در معرفی آن از سوی علامه محمد قزوینی، ملک‌الشعرا بهار و مهدی بیانی به نگارش در آمد و مرحوم احمد بهمنیار نیز به تصحیح آن اشتغال ورزید که تصحیح وی در سال ۱۳۴۶ش به کوشش مرحوم دکتر حسین محبوبی اردکانی از سوی دانشگاه تهران منتشر شد.

چاپ عکسی (نسخه‌برگردان) جدید این دستنوشته که به کوشش مرکز پژوهشی میراث مکتوب و با همکاری فرهنگستان علوم اتریش منتشر می‌شود، نخستین چاپ رنگی و کامل آن در ایران است که با چند مقدمه فارسی و انگلیسی همراه است. مقدمه‌های فارسی این اثر به قلم استاد ایرج افشار و دکتر علی‌اشرف صادقی به نگارش درآمده است و افزون بر آن، ترجمه فارسی مقدمه زلیگمان نیز به این مجموعه افزوده شده است.

استاد افشار اثر را از جنبه نسخه‌شناسی و دکتر صادقی نیز از جنبه ویژگی‌های زبانی در مقدمه‌های خود مورد بررسی قرار داده‌اند و پیرامون این اثر نکته‌ها و مطالب سودمندی را مطرح کرده‌اند.

در بخش مقدمه‌های انگلیسی نیز برت فراگنر، مدیر بخش ایران‌شناسی فرهنگستان علوم اتریش و دکتر نصرت‌الله رستگار عضو این فرهنگستان در مقدمه‌ای مشترک به معرفی این دستنوشته پرداخته‌اند و پس از آن مقدمه مقدمه کارل هولوبار، استاد تاریخ پزشکی دانشگاه وین، و سپس مقدمه خانم اوا ایربلیش، مدیر بخش نسخه‌های خطی فرهنگستان علوم اتریش، و در پایان مقدمه دکتر محمود امیدسالار، نسخه‌پژوه و کتابدار دانشگاه کالیفرنیا، قرار گرفته است و در هر یک از این مقدمه‌ها از برخی ویژگی‌ها و ارزشهای دستنوشته و محتوای لاینیبه سخن به میان آمده است. ■

الابنیه عن حقایق الادویه (روضه‌الانس و منفعة‌النفس)، ابومنصور موفق بن علی هروی، به خط علی بن احمد اسدی طوسی (در ۴۴۷ق)، با مقدمه‌های فارسی ایرج افشار و علی‌اشرف صادقی، و مقدمه‌های انگلیسی برت فراگنر، نصرت‌الله رستگار، کارل هولوبار، اوا ایربلیش، محمود امیدسالار، مرکز پژوهشی میراث مکتوب با همکاری انتشارات فرهنگستان علوم اتریش، مؤسسه پزشکی نسخه‌برگردان به قطع اصل نسخه خطی، تهران، ۱۳۸۸/ وین ۲۰۰۹م.

الابنیه عن حقایق الادویه یکی از مهم‌ترین و کهن‌ترین آثار فارسی در زمینه داروشناسی است که به خامه ابومنصور موفق بن علی هروی به نگارش در آمده است. از نویسنده این اثر جز همین نام آگاهی چندانی در دست نیست و چنین به نظر می‌رسد که وی در زمان کتابت نسخه اصلی این اثر (۴۴۷ق) زنده بوده است. برخی از خاورشناسان نیز کوشیده‌اند روزگار زندگی نویسنده و امیری را که این کتاب به او اهدا شده مشخص کنند و بر همین اساس احتمالاتی را مطرح کرده‌اند.

از این اثر ارزشمند دستنوشته‌ای تاریخدار و بی‌مانند به خط علی بن احمد اسدی طوسی باقی مانده است که تا امروز کهن‌ترین دستنوشته فارسی شناخته شده در جهان است. این دستنوشته در کتابخانه ملی اتریش به شماره A.F.340 نگهداری می‌شود.

گفتنی است پیشتر دو بخش از لاینیبه با مقدمه کوتاه مجتبی مینوی به سال ۱۳۴۴ در سلسله انتشارات بنیاد فرهنگ ایران به چاپ عکسی رسیده است و پس از آن

رسالة آداب المضيفين و زادالاکلین اثری در اخلاق و آداب خوردن و مهمانی رفتن و مهمانی کردن، سلطان محمود بن محمد بن محمود (گویا از نیمه دوم قرن نهم)، به کوشش ایرج افشار، بیست و شش + ۱۱۰ ص، ۱۳۸۸ش.

رسالة آداب المضيفين و زادالاکلین همان گونه که از نام آن پیداست، اثری است در اخلاق و آداب خوردن و مهمانی رفتن و مهمانی کردن. این رساله که شاید در نوع خود یگانه باشد تألیف نویسنده ناشناخته‌ای است که خود را در خطبه سلطان محمود بن محمد بن محمود نامیده است. از این نویسنده تاکنون در منابع و تذکره‌ها آگاهی و خبری به دست نیامده است. ولی با توجه به اطلاعات مندرج در این رساله چنین دانسته می‌شود که وی مردی دانشمند بوده که در محیط فرهنگی ماوراءالنهر پرورش یافته است؛ زیرا بیشتر به نوع کتابهایی که در آن سرزمین رواج داشته ارجاع داده است و آن هم از مهم‌ترین متون کهن.

او این رساله را به نام خواجه جمال‌الدین عطاءالله پرداخته و چنین به نظر می‌رسد که این شخص همچون نویسنده پیرو یکی از سلسله‌های متصوفه بوده است. نویسنده در این اثر از منابعی یاد می‌کند که از کتابهای نویسندگان اهل سنت، به‌ویژه مذهب حنفی و گاه شافعی به شمار می‌روند. از این رو می‌توان او را پای‌بند به مذهب حنفیه و پرورش‌یافته چنین محیطی دانست.

این رساله از آنجا که در زمینه آداب خوردن و نوشیدن است، از نظر مطالعه تاریخ اجتماعی و پی‌بردن به گونه‌های زندگی روزانه حائز اهمیت و سودمند است. در این رساله بجز احکامی که درباره حلال و حرام بودن نوع طعامها آمده، مطالب گوناگونی پیرامون آداب دست‌شستن، لیسیدن انگشت، خلال کردن، صحبت‌داشتن به هنگام غذاخوردن و طرز همکاسگی با دیگران و نحوه تعارف نسبت به بزرگ و کوچک بر سر سفره و ادب غذا برداشتن از سفره و نیز شیوه‌ای که صاحب‌خانه باید نسبت به خادم سفره رعایت کند، به چشم می‌خورد. افزون بر اینکه از نوشتن نام غذا بر کاغذ برای آگاهی مهمان — که می‌تواند مورد اعجاب باشد — یاد شده است و این مسئله یادآور رسوم درباری و اعیانی فرنگ است.

در این رساله به نگاهداشت پاکیزگی توجه مخصوص شده است. از جمله آنکه پاک کردن دست را حتی به مندیل شخصی منع کرده، آداب دست‌شستن میان جمع و طرز آب ریختن را به گویایی آورده و حتی اشارتی به آداب و رسوم مجوس کرده است که نباید به آن گونه رفتار کرد. مطالبی هم جای‌جای از آن به دست می‌آید که به قلمرو فرهنگ مردم مربوط است. مانند اینکه خوردن غذا را اول به نان باید آغاز کرد و سپس نمک. طبعاً و قطعاً سنتی بوده است بسیار کهن که هنوز در میان بعضی از طوایف ایرانی رعایت می‌شود. از رساله آداب المضيفين تاکنون یک نسخه بیشتر شناخته نشده است، و از همین نسخه — که در کتابخانه آیت‌الله مرعشی‌نقهداری می‌شود — در تصحیح این اثر استفاده شده است.

